

גליון
באר
הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

בראשית

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת בראשית

- אדתשרי על עמיה – השפעת קדושת ירח האיתנים לכל השנה
- ה.....בראשית ברא אלוקים – ראשית דבר היא האמונה בקל חי
- ז.....בראשית – בשביל ה'ראשית' וההתחדשות
- י.....עולם חסד יבנה – קיום העולם רק ע"י מידת רחמים והטבה
- יב.....לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה – ברכת השבת ובפרט על ידי 'תוספת שבת'

פרשת בראשית

דתשרי על עמיה – השפעת קדושת ירח האיתנים לכל השנה צדיקי הרורות היו מרמזים בלשון הזמר של האריז'ל (אזמר בשבחין ליל שב"ק) 'הא רעוא קמי דתשרי על עמיה', שאנו מבקשים ומחלים פני אבינו מלכנו - יהי רצון שהשפעת חודש תשרי תישאר עלינו עמו

ישראל^א, לכל השנה כולה^ב. כי תכלית עבודת הימים הקדושים שעברו עלינו לטובה, ירח האיתנים 'דתקפי במצוות', וכל השפעות הקדושה והאורה והשמחה לא נועדו רק לשעתם... אלא להשפיע על כל השנה כולה^ד, ובפרט על ימות החורף הבעל"ט^ה.

א. 'דבר חכמה' נפלא שמעתי מחכם וצדיק אחד, פיו מפיק מרגליות, בשמחת 'שבע ברכות', וכה היו דבריו, 'מעשה' ביהודי מתושבי העיר 'לעלוב', שהיה נוסע מדי שנה בשנה לקראת ה'פסח' להסתופף בצל רבו אשר התגורר ב'לובלין'. בדרכו היה עובר ב'פרשת דרכים' אשר היתה נחלקת לארבעה דרכים, וכל דרך מוליכה לעבר עיר אחרת, ולמען ידעו עוברי דרכים 'את הדרך ילכו בה' הציבו שם עמוד גדול ועליו תלו ארבע לוחות – לוח לכל רוח, ועליו נכתב שם העיר אשר הפונה שמה יגיע אליה, כגון 'לוח' לצד מזרח עליו נכתב באותיות גדולות 'ווארשא', והרי זה לסימן כי הרוצה להגיע לווארשא יפנה מזרחה, וכן העמידו לוח לצד צפון עליו הופיע תיבת 'לובלין', לקיים מה שנאמר 'תכין לך הדרך'.

והנה, באחת השנים ירדו גשמים עזים בכל ימות החורף וגם מקום הרוחות והשלגים לא נפקדו באותה השנה, וכשבא היהודי לקראת הפסח אל 'פרשת הדרכים' חשכו עיניו כי לא מצא כלל את ה'עמוד' עם הלוחות על מעמדו, והבין שנעקר ממקומו על ידי רוח סערה, ולא ידע אנה יפנה, האם למזרח או למערב, לצפון או לדרום, והמקום מדבר שממה מאין יושב - 'עובר ושב אין' ו'מורה דרך' איננו, מה עשה, החל מחפש אחר העמוד עם הלוחות, ואכן, אחר חיפושים רבים מצאו מוטל על הארץ בתוככי הביצות, מתחת הררי שלג וקרח, כאבן שאין לה הופכין, ועדיין לא ידע מה לעשות, כי הגם שעלה ברצונו להעמיד העמוד על מקומו, אבל לא ידע לאיזה צד להעמידו. עד שפקח ה' את עיניו והבין, הרי 'זאת ידעתי' לענות על השאלה 'מאין באת'... כי ברור לי באיזו דרך הגעתי מלעלוב עד הנה, מעתה עלי להעמיד שוב את העמוד כשה'לוח' המורה על העיר לעלוב יפנה לאותו צד ממנו הגעתי, וממילא הכל יבוא על מקומו בשלום, כי אז גם שאר הלוחות יהיו מכוונים כל אחד כפי מה שהיה בתחילה, ואוכל להמשיך בדרכי ולהגיע למחוז חפצי לחיים לשמחה ולשלום...

וכאן פנה אותו 'דרשן' אל ה'חתן', ואמר לו, הנה זה עתה יוצא הנך לחיי המעשה, וכלשון הכתוב 'חתן היוצא מחופתו ישוב כגבור לרוץ עלי אורח'... ומתחיל לפסוע ולצעוד ב'ים הגדול', ומורא יעלה על ראשך כי אינך יודע לאיזה דרך לפנות, לימין או לשמאל... זכור ואל תשכח מאין באת... הלא יודע אתה מקור מחצבתך, באיזה בית גדלת, ואיזה 'חינוך' קבלת בו, ואם כן, הדרך בה הגעת עד הלום היא תשמך לך 'מורה דרך' כיצד להמשיך ולעלות במסילה העולה בית א-ל.

ולעניינו יאמר, עומדים אנו בתחילת השנה, שימו על לבכם 'מאין באתם', הרי זה עתה עמדנו בראש השנה, יום הכפורים, סוכות ושמחת תורה... כל אחד ואחד היה לו התעלות לפי ערכו, הכל היו חפצים ליראה את שמך... וזכרון קדוש זה צריך לעמוד כנגד העיניים, ועל ידי זה נוכל להמשיך בדרך הנכונה מבלי להתבלבל...

וכך כתב הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע (ח"ב עמ' רכז), טבע האדם שממחרת היו"ט שוכח לגמרי מה שהיה, היכן היה אמש ומה היה הילוך מחשבתו, מה היו משאלות לבו בעת שרקד עם התורה 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתני בבית ה' כל ימי חיי', ועל זה נאמר 'אסרו חג בעבותים', לקשור את החג בעבותות חזקים שלא ישמט מבין הידיים, ושתישאר חקיקה מהיו"ט לכל השנה.

ב. יש שאמרו כי לתיבת 'תשרי' יש כמה פירושים, א. מלשון התרה - 'שרי ואסר' כי בחודש זה יכול האדם להתיר עצמו מבית האסורים ברוחניות, ולקרוא דרור ל'נשמתו' להיכנס ולבוא לשערי תורה ומצוות וקרבת אלוקים. ב. מלשון 'שריר וקיים', שיקיים היטב בלבו את השפעת חודש זה לכל השנה הבעל"ט.

ג. וכמו שביאר הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל במתק לשונו, למה הדבר דומה לאחד ש'מצא אשה' וערך שמחת נישואין ברוב פאר והדר, שכר אולם רחב ידיים מרהיב ביופיו, הביא חבורת כלי זמר מנעימים בקול ואף סעודה

באר הפרשה - פרשת בראשית

וזכר ביאר הגה"ק הנודע ביהודה זי"ע את הכתוב יום שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו (ר"ה ד: 'עד (ישעיה א ו) 'מבפ רגל ועד ראש אין בי מתום', ראש' עד לראש השנה הבא 'אין בי מתום', עוזב האדם שהנביא מתאונן על אותם האומרים שמ'בפ רגל' מאחר את הדרך התמימה, ועושה ככל העולה על רוחו כמו

ערך כיד המלך, אחר כלות 'השמחה' שב לבית הוריו כשהוא מותיר אחריו את ה'כלה' בודדה בבושת פנים, ופרצה בבכי מר על שכה עולל לה ה'חתן', נזעקו אחריו חבריו ושאלוהו מה זה ועל מה זה, השיב להם ברוב כסילותו וטפשותו, העיקר שהיתה 'חתונה' יפה... וכמה נבער מדעת הוא שאינו מבין שכל ה'חתונה' אינה אלא 'הקדמה' לבניין עדי עד בהמשך החיים... ועל דרך זה ייאמר, עברו עלינו חגים וזמנים לששון, עד שהגענו ליום שמיני עצרת שהוא בחי' היחוד השלם 'בואו ונשמח אני ואתה'... אך אל נעצר ב'חתונה' ותו לא... אלא אין זה רק כ'הקדמה' לכל השנה הבעל"ט...

בדרך צחות רמזו בלשון חז"ל הנודעת על ענין שמיני עצרת, שהקב"ה אומר לישראל 'קשה עלי פרידתכם, עכבו עמי יום אחד', שהנה ידוע ש'פרידה' היא עקרה שאינה יכולה להוליד, ואין ממנה המשך הדורות, ועל כך רימזו חז"ל בלשונם קשה עלי פרידתכם, שהקב"ה מתאונן ואומר שקשה עליו שכל הימים הקדושים הם בבחי' פרידה בלי המשך... אלא עכבו עמי - שישאר קיום לכל האורות הגדולים והשפעות הקדושה לאורך ימים...

ד. ידוע המעשה על ר' אייזיק יעקלס (בן ר' יעקב) אשר התגורר בקראקא (נלב"ע בשנת ת"ג) והיה עני מרוד, לילה אחד חלם חלום בו 'נתגלה' לו כי מתחת הגשר הגדול המוביל לעיר טמון אוצר גדול, ויהי בבוקר ותפעם רוחו והלך למצוא את ה'עשירות' המיועדת עבורו, והחל לחפור שם, עד שניגש אליו מפקד חיל המלך ושאל למעשיו, והשיב לו בכנות ובתמימות כי מחפש הוא אחר המטמון וכפי שהראוהו מן השמים... החל המפקד לשחוק עליו באומרו, אף אני חלום חלמתי שמתחת התנור בבית יהודי בשם 'אייזיק יעקלס' מסתתר אוצרות זהב וכסף, וכי נדמה לך כי אלך לחפש שם, והרי החלומות שוא ידברון. נדהם ר' אייזיק ולא גילה לו כי הוא הוא 'בעל הדבר', שב לביתו והחל לעקור את התנור ועד מהרה מצא שם אוצרות מלכים אשר מהם נתעשר ונעשה לגביר אדיר (ומהכסף בנה בית הכנסת גדול על שמו, הנקרא 'אייזיק שול'). וצדיקי הדורות דרשו מעשה זה כמין חומר ללמוד ממנו בדרכי עבודת השי"ת.

הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע היה מספר מעשה זה כמשל על סדר החיים, כי רבים המה שבכל ימות השנה הנם 'עניים' במעשים טובים, ובטוחים כי 'האוצר' נמצא בר"ה וביוה"כ, אז הזמן גרמא ליטול מלוא חפניים משפע הקדושה ועי"ז יוכלו להתעלות לאין ערוך. אמנם בהגיע ה'הייליגע טעג' (ימים הקדושים) מתגלה להם כי העשירות נמצאת בקרבם, כי בכל אחד טמונים וגנוזים אוצרות אדירים של כוחות הנפש לעבודת השי"ת, ומקבלים עליהם קבלות טובות להיטיב מעשיהם. וזאת העבודה ככלות כל הימים הטובים, לחיות את גילוי האוצרות שבנפש, ולקיים כל מה שקיבל על עצמו, ולא להיות ח"ו ככלב שב על קיאו (הובא בלקוטי אמרי חיים למוצאי יו"כ).

ה. ידוע שהרה"ק מראפשיץ היה אומר לאחר חג הסוכות יוצאים אנו מימים גדולים וקדושים (וכפי שנתכנה אלו הימים די הייליגע טעג) מעתה נכנסים אנו ללילות גדולים וקדושים.

וכן כינו אותם צדיקי הדורות די הייליגע ווינטער נעכט (דרכי חיים ושלום מונקאטש, תתי) וכל זה מחמת כי בהם יוכל כל איש להרבות בנפשו קנין תורה (עכ"ל), הרה"ק מקאריץ זי"ע היה קורא אותם די גאלדענע נעכט (אמ"פ השלם, שער עבודת ה' יג), על הרה"ק הרבי רבי בונם זי"ע מסופר שהיה קורא להם די גוטע פריינד (הובא בנתיבות שלום). הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע אמר בשם הרה"ק ה'עטרת צבי' מזידיטשוב זי"ע שבלילות החורף יש בהם קדושת חול המועד. כי הצדיקים ידעו מה יכול האדם לפעול בלילות קודש אלו, וכפי שאמר הרה"ק ה'עטרת צבי' מזידיטשוב זי"ע, שאפשר לפעול לטוב בימי החורף לפנות הבוקר כמו ביום הקדוש בעת נעילה (אוצר ישראל).

הרה"ק הרמ"מ מלעלוב זי"ע היה אומר משמיה דהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע שככלות הימים הנוראים נפשו דואבת עליו, כי מהיכן יוכל עוד להתחמם מאור הימים הקדושים. אך משמגיעים לילות החורף הארוכים בזה נחה נפשו כעבד ישאף צל. וסיים הרה"ק מלעלוב, כי לכאורה מה יתן לו ומה יוסיף לו להרה"ק מקארלין אריכות הלילות, הא בלאו הכי היה הוגה בתורת ה' יומם וליל בקיץ כבחורף. אלא כי באלו הלילות כשהצינה רבה ומחוץ תשכל כפור כאפר קשה לאדם לצאת ממיטתו, ועל כן היו אלו הימים יקרים מאד אצל אלו הצדיקים הקדושים, כי עבודה הבאה ביגיעה חשובה היא לאין ערוך.

ד"ה וישכון) שהנה אמרו חז"ל (סנהדרין צה:): אצל יעקב אבינו שבדרכו חרנה עבר במקום שהתפללו אבותיו ולא עמד שם, בהגיעו לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי בו, 'יהיב דעתיה למיהדר (נתן בדעתו לחזור) מיד קפצה לו הארץ, ולכאורה צריך ביאור לשם מה עשה הקב"ה נס כזה שתקפוץ הארץ. ומבאר הערוגת הבושם וז"ל, אבל כל מעשה אבות סימן לבנים, הנה הבורא כל עולמים יתב"ש מאיר באור פני מלך חיים ביום ראש השנה באור ה'יראה', וממנו יוכל האדם לשאוב יראת שמים על כל ימות השנה, ושוב בעשרת ימי תשובה באור

עד הנה, ורק מר"ה עד לאחר שמיני עצרת הרי הוא מעורר עצמו לעבודת הבורא (וכן פירש החיד"א בספרו צווארי שלל הפטרת דברים)¹.

והעצה היעוצה לשמר בקרבנו את כל אורות הימים הטובים היא כלשון הכתוב (תהילים קיח ב) 'אסרו חג בעבותים', לקשור את היו"ט בעבותות על ידי קבלות טובות שמהם לא יזוז בכל זמן ועידן".

ואל יאמר, הרי אף בחודש תשרי גופיה נשארתי כאבן דומם, ולא התעורר לבי - לב האבן במאומה, אלא ישמע לדברי הרה"ק ה'ערוגות הבושם' זי"ע (ברכה,

1. כך ביאר הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע (ראה, ד"ה לא תעשון) שלאחר הימים הנוראים, אומר הקב"ה לעמו בני ישראל 'כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך' (ירמיה לא טו-טז) - כי יש שכר לפעולת התפילות ואימת הדין שכל העוונות נמחלים. ואם תשאל, אם כן מדוע עדיין לא בא בן ישי, כי לאחר אלו הימים הקדושים - 'ושבו בנים לגבולם', שהכל חוזרים לסדר יומם כדאשתקד, ושכחו מכל אשר עבר עליהם.

2. וכה אמר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע כי שניים המה בקרא 'אסרו חג בעבותים', וננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו' (תהילים ב ג), יש מי שאומר אחר 'שמחת תורה' הבה ננתק עצמנו מכל עניני החג ל"ע, והמשכיל יאמר, אדרבה, הבה נקשור עצמו בעבותות וחבלים לחג העבר. הוסיף ע"ז בנו הרה"ק הפני מנחם' זי"ע, כי שגור בפי העולם לומר 'אסרו חג בעבותים' - שצריך לקשור את היום טוב אלינו, ובאמת אין זה נכון, כי היו"ט אינו בורח כלל וכלל, אלא לנו יאמר, שלא נברח ממנו אלא נחבר ונקשור עצמנו אליו.

3. הנה מצינו לגבי האיסור להחזיק משקלות שאינם מכוונים כראוי בכדי לרמאות בהם שהחמירו מאוד חז"ל בגודל האיסור, עד שאמרו (ספרא על ויקרא יט לה) שאם שיקר במידה קרוי עוול שנאוי ומשוקץ חרם ותועבה, גם אמרו (ב"ב פח:): 'קשה עונשן של מדות יותר מעונשן של עריות', ולא עוד אלא שחידוש גדול כתב בספר החינוך (מצוה רנח) 'כי התורה הקפידה על המידות בכל שהוא, כלומר אע"פ שבשאר גזלות לא תקפיד התורה אלא בפרוטה - בענין המידות תקפיד בכל שהו', ותימה רבתי היא, מה 'הרעש' הגדול, ומדוע הוא איסור נורא כל כך, עד שהוא חמור יותר מגזל (ועיין במנחת חינוך שם שדן בדבריו).

וביאור הדברים הוא, שהנה אם 'נצייר' את הדברים 'למעשה' נראה שמוכר ירקות זה הלך לחרש ברזל וביקש ממנו שיעשה לו אבן במשקל 995 גרם ויחקוק על זה שמשקל האבן היא 'קילו' (1,000 גרם), אח"כ מכר אותו 'מוכר קישואין ודילועין' את הירק הנמכר בשווי עשר דינרים למידת הק"ג (קילו גרם בארה"ק) כשהוא למעשה נותן רק 995 גרם, נמצא ש'הרוויח' המוכר 5 גרם שהם מסתכמים ל5 פרוטות (אגורות) בלבד... ולכאורה יש לתמוה, מה ראה המוכר ל'שטות' זו - להזמין אצל ה'אומן' אבן כשכל הריווח שלו הוא סכום קטן כל כך, והרי מחיר המשקולת היא עשרות ומאות מונים יותר מאותם חמש פרוטות עלובות... אך כל בר דעת מבין שאין כאן מקום לקושיא מעיקרא, כי אמת שעכשיו הרוויח רק 5 אגו', אך (פחות מ)פרוטה לפרוטה מצטרפת, וכשם שרימה את הלוקח הזה כך מרמה הוא את האחרים, וככה נמשך הדבר יום אחר יום, עד שבסוף השנה יגיע 'הריווח' על ידי אותה רמאות לסכום נכבד ביותר...

ומשום כך הקפידה התורה ביותר על המרמה במשקלות, עד שחמור הוא אפילו מגזל, שכן אינו דומה זה הנכשל בחטא פעם אחת לזה שעשה לו 'פלאן' (תכנית) כיצד לשקר ולהונות את הבריות ולהיות שקוע כל ימיו בעבירה... והן הן הדברים אשר הביא הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע מדברי חז"ל (שוח"ט א) 'כל המחליט עצמו לעבירה אין לו מחילה עולמית'. מעתה, נלמד קל וחומר ב'מדה טובה מרובה', לזה שעושה לעצמו 'סדר ופלאן' (תכנית) להעמיד עצמו על הצד הטוב 'ומחליט עצמו למצוה', על ידי שמקבל עליו קבלה טובה, ואפילו אם היא קבלה קטנה ומועטת, שכן 'פרוטה לפרוטה מצטרפת'... ומסתכמת לבסוף ל'הון עצום' אשר כל חפציק לא ישוו בה...

באר הפרשה - פרשת בראשית

הארה גדולה, ועל ידי אור זה שכלו של אדם מתגבר ומתחדש בעבודת ה' ולימוד התורה הקדושה. אך בצאת החג גם אור זה יוצא מאתנו, וכל איש יהיה מי שיהיה אם אך משכיל הוא, ירבה בלימוד התורה מיד בצאת החג, ובוה ישאיר על עצמו את האור הגדול לסייע בעדו לעבוד את ה' ולהתקרב אליו בכל השנה (הובא בקול יעקב פר' אמור בד"ה והקרבתם. לתלמידו הגה"ק בעל מלא הרועים ז"ע).

ובך כתב הגה"ק רבי חיים פאלאג'י ז"ע (ספר חיים סי' לו) וזה לשונו 'אשר קבלה בידינו כפי מה שמתנהג האדם ב"ב ימים הראשונים של מוצאי החג בן יהיה תמיד מראשית השנה ועד אחרית שנה, ומנהג חסידים הראשונים להתקדש עצמם ביותר ובקדושת מחשבה ודיבור ומעשה מיום שמחת תורה עד י"ב יום אחר החג לעומת י"ב חדשי השנה. ונאספים אל בתיהם בקרב אלה י"ב הימים ומחזירין על לימודן כל אחד ואחד לפי שיעורו והוא סגולה נפלאה להיות לעושה אלה עזר מהשי"ת תמיד כל הימים מראשית השנה ועד אחרית השנה וכל אשר יעשה יצליח הן בתורה הן בחסידות והן בכל משא ומתן'.

ובן כתב הגה"ק החיד"א (מורה באצבע אות רח"צ) בזה"ל, אחר החג וחודש חשון יתאמץ ביראת שמים ותלמוד תורה לשמה, כי הוא תחילת השנה והוא סימנא טבא לכל השנה. ועתה כי קרוב הוא לעשרת ימי תשובה'

ה'תשובה' ובפרט ביום הקדוש. ושוב בימי סוכות זמן שמחתנו - השי"ת מאיר ללבבות עמו ישראל באור השמחה, ממנו יוכל האדם לקחת לנפש שמחה אמיתית לשמונה בעבודת השי"ת ובתורה ומעשים טובים כל ימות השנה, והנה השי"ת צופה ומביט עד סוף כל הדורות ראה דור אחרון - דור עני ואביון שיגיעו ימים קדושים האלו ואין איש שם על לב להתעורר בהתעוררות אמת לאמיתו, ושוב כשבא נעילת החג חושב מחשבות וחשבון הנפש איך חלפו ועברו ימים מקודשים כאלה ולא פעל בהם מאומה, ולא התעוררות כדבעי למיעבד, ומה לו לעשות ביוון שהימים כבר חלפו ועברו ואי אפשר להשיב הזמן שכבר חלף והלך לו... ובוה פעל לדורות שאפילו כשכבר חלפו הימים הקדושים אלא שיהיה דעתיה למיהדר [כאומר, מי יתן ואוכל להתחזיר את הזמן אחרנית, ולהתחיל מחדש את חודש הרחמים והסליחות וימים הקדושים... רצון זה חביב כ"כ אצל הקב"ה] וישלח לו ג"כ אורות אלו להאיר מחשבו... [כמו שהביא את הר המוריה ליעקב אבינו מיד כשחשב לחזור לשם] (עכ"ל). ונמצינו למדים כי עדיין יכול 'לתפוס' עצמו בימים אלו שעוד יש בהם שייכות ל'ימים הנוראים'^ט, ועי"ז יוכלו הקב"ה בכל אורות הקדושה שירדו לעולם בכל הימים הקדושים שעברו עלינו.

עוד עצה טובה היא כמו שהיה מרגלא בפומיה של הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימינוב ז"ע כי בכל חג ומועד מאיר הקב"ה על כל אחד ואחד מבני ישראל

ט. מטעם זה נהגו כמה מקהלות ישראל להמשיך במנהגי ירח האיתנים עד לאחר שבת בראשית, כדוגמת טבילת החלה בדבש בשבת קודש, ומה שאין מורידין את הפרוכת הלבנה מארון הקודש.

מעשה היה באחד מחשובי החסידים בבעלזא הרה"ח רבי משה גראס ז"ל, אשר היה דר בעיר גענף שבמדינת שווייץ, ונכספה וגם כלתה נפשו לשהות בימי החג בצל רבו הרה"ק מהר"א מבעלזא ז"ע בשנים שכבר היה מדורו בארה"ק, וישם לדרך פעמיו כשהוא מפליג באניה הנוסעת לארץ ישראל, אלא שלדאבוננו הגיעה הספינה למחוז חפצה בנמל חיפה רק בהושענא רבא לפנות הערב, ובלית ברירה חגג את יום שמיני עצרת החג הזה בחיפה. ורק ממחרת עלה ירושלימה לשבות שם ב'שבת בראשית' אצל הרה"ק ז"ע. ובעת שזמרו בסעודה שלישית את הפיוט 'אמונים אשר נאספו' (פיוט לעזרת, שחרית דשמ"ע) ג' פעמים כפי המנהג שם בחצר הקודש - נחמץ מאוד לבבו של ר' משה, בהעלותו על ליבו גודל ההפסד שלא זכה להיות בשמח"ת בצל הקודש, הרגיש הרה"ק מהר"א במחשבותיו, ותיכף לאחר שסיימו לשיר נתן לו מכוסו כשהוא לוחש לעברו שבת בראשית האט נאך א שייכות צו די הייליגע טעג - שבת בראשית עדיין יש לה שייכות לימים הקדושים... וכמי שאומר שעדיין יכול 'לתפוס'... (הובא בפניי החסידות, מפי בעל המעשה).

י. הנה מדרכו של היצר הרע לאחר שעברו ימים ורגעים גבוהים ונעלים וכיו"ב - להכניס קרירות בליבו, על ידי שמכניס בנפשו דמיונות שכבר התרחק והתקרר מאותה התעוררות וכבר אינו עומד בדרגא זו, ומעתה מה לו ולכל אותה התעוררות... ועל כגון דא יש להסמיק את המעשה בעיר 'חעלם' הנודעת, שבשעה שהמציאו את הרכבת

באר הפרשה - פרשת בראשית

ה

צריך להורות ולהראות כי כל מה שעשה לא היה לפני ח"ו, ואם עתה יתחיל לפרוק עול ויתרשל מעבודת ה' לא לרצון יהיה ח"ו^א, לכן אדרבה יעשה סימן טוב לכל השנה, ירוץ כגבור בעסק התורה והמצוה ביד ה' הטובה עליו. עכ"ל.

בראשית ברא אלוקים - ראשית דבר היא האמונה בקל חי בפרשתן (א א), 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ'. ביארו צדיקים, בראשית - ראשית לכל, ידע האדם ויכיר שברא אלוקים את השמים ואת הארץ^ב - שאבינו רוענו ברא את השמים והארץ

התאוו חכמי חעלם אף הם לרכבת שתפאר ותרום שם עירם הנודעת, והביאו קרונות רכבת, אך לרוב כסילותם 'שכחו' להכין 'מסילות' שעליהם תנוע הרכבת, גם את ה'קטר' לא הכינו, מה עשו חכמים אלו, קראו לחמשה גבורי חיל מאנשי העיר וציוו עליהם לדחוף את הרכבת מאחוריה עד שתתחיל לנסוע, ואכן דחפו ודחפו ומרוב מאמץ התחמם גופם הרבה ונאלצו לפשוט את מעיליהם, והמשיכו בעבודתם לדחוף את הרכבת, בינתיים הגיע גנב זריז במלאכתו וגנב את כל המעילים מבלי שישימו לב, לאחר זמן הסתובבו ולא ראו את המעילים, התמלאו שמחה ואמרו ב"ה כה הצלחנו לדחוף את הרכבת למרחוק עד שכבר אי אפשר לראות את הבגדים שנשארו אי שם... ולא ידעו ולא הבינו, כי הם 'תקועים' באותו המקום, ומה שאין נראים המעילים כי כבר נלקחו משם... כיו"ב לדידן, היצר מערים 'לגנוב את הבגדים' ולהפיל את האדם במחשבת שטות שכבר התרחק מאותה התעוררות הרבה, ואינו רואה את האמת, שעדיין הוא 'קרוב' אל ההתעוררות - 'כי קרוב אליך הדבר מאוד', ורק 'נדמה' לו שהתרחק כי היצר הערים עליו.

יא. מעשה היה בעיר הבירה לאנדאן (לונדון) - ביהודי שהיה בעה"ב על כמה וכמה בנינים בשכונת גאלדרעס גרין והיה משכירם לאחרים ומהם מקור פרנסתו, הלה היה מקפיד שלא להשכיר מדירותיו לגויים - כושים שחורים בהיותם ידועים כעם קשה - גנבים וגזלנים שאינם פורעים חובם בדמי השכירות... עד, שהגיעו זמנים קשים על העולם (לפני כשמונה שנים) וכל מסחר הנדל"ן ירד מטה מטה, ועמדו הרבה מדירותיו ריקניות משוכרים, באותם הימים בא לפניו 'גוי כושי' שרצה לשכור אחת מדירותיו, הלה העמיד פני עשיר וסוחר גדול ואף סיפר שתחת רשותו כמה וכמה חנויות מסחר, על כן הסכים היהודי והשכיר לו אחד מדירותיו שעמדו ממילא ריקם. עבר חודש ושניים גם שלושה וארבעה ואין קול ואין ועונה, הנכרי נתגלה כגנב מומחה ולא אבה לשלם על שכירות הדירות אף לא פרוטה אחת... משכלו כל הקיצין קראו היהודי ל'בית המשפט', בהגיע עת המשפט שמע השופט את טענתו ושאל את הגוי ומה 'תשובה' יש לך, ויען הנכרי ויאמר, שאינו צריך לשלם לבעליו כי מתחילה היו לו רק צרות בדירה - המים לא הוחמו מעולם, צבעם של קירות הבית היו מתקלפים בכל עת יותר ויותר, דלתות הבית הרעישו ברעש נורא מחמת החלודה, המים אשר בכיור היו דלוחים, בחורף שלטה הצינה ובקיץ שלט החום - וכיו"ב הרבה מטענות ותירוצים שאי אפשר להוכיח שאין הצדק עמו. וכבר היה נראה ליהודי כי הוא עומד להפסיד במשפט - בפרט אחר שה'שופטים' שם ידועים כשונאי ישראל ולא עוד אלא ש'חוקי המדינה' מסייעים הרבה להגן על השוכרים, אלא שלא היה בידו עשות מאומה... עד ששאל השופט את הנכרי, האם פרעת את דמי השכירות לכה"פ פעם אחת, נדעק הגוי, לא ולא, וכי עלי לשלם על דירה כזאת... אז נענה השופט, אכן נודע הדבר, כי רמאי וגנב אתה, כי אם היינו רואים שבתחילה שילמת את חובך היה מקום לקבל את כל טענותיך, אך ברגע שמעולם לא שילמת, הרי לנו הוכחה מוכחת שמעולם לא היה בדעתך לשלם, וכל אלו הטענות אינם אלא תירוצים כי אין ברצונך להוציא מכיסך אפילו שווה פרוטה, צא עתה ושלם לו מרישא ועד גמירא מימי ישיבתך בזה הבית.

הגה"צ רבי אלחנן היילפרין גאב"ד ראדומישלא זצוק"ל שהיה דר בגאלדרעס גרין, היה מוסיף ללמוד ממעשה זה על ה'תשובה והקבלות' אשר הננו מקבלים ע"ע בימים הנוראים והקדושים, כי אך עוברים הימים הקדושים ומיד מתחיל כל אחד עם תירוציו - אם מענייני פרנסה וגידול בנים, או ה'חברותא' שאיננה טובה, הישיבה והכולל אינם טובים וכו', והנה אם 'שילם' לכה"פ בתחילת הדרך את קבלותיו יש מקום לומר כי אכן צדק יש בתירוצים אלו, אבל מי שמיד בראשית השנה כשעדיין לא קיים תשובתו כבר מוצא תירוצים מדוע אין בידו להשלים קבלותיו, הרי"ז מטיל ספק כי מעולם לא היו קבלותיו באמת...

יב. איתא מהרה"ק רבי מאיר הגדול מפרימישלאן זי"ע (הובא בברית אברם להרה"ק מזאלאזיץ זי"ע בפרשתו, ובשפתי צדיקים בשם הרה"ק מאפטא זי"ע) שתיבות 'בראשית ברא אלוקים את' - הם ר"ת בבא"א, לרמז על הפסוק 'בך בטחתי אל אבושה' (תהילים כה ב), וכן 'אשרי אדם בוטח בך' (שם פד יג), ולכן התחילה התורה בתיבות הללו לומר שזהו עיקר ותחילת מהות האדם - לבטוח בה' בכל עת ובכל שעה.

באר הפרשה - פרשת בראשית

המאמין באמונה שלימה בבורא יתב"ש לא ישבר לבו מכל אשר יקרהו, אם בהפסד ממון או בשאר מיני היזק והפסד שנעשה לו על ידי רעהו, בידעו שאין אדם נוקף אצבעו למטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:), נמצא שלא פלוני עשה זאת, וגם חלילה מלומר שמעצמו נעשה המעשה, אלא הכל 'בדבר ה' נעשה' טו - לשונותו השלימה טו, וזה ביאור הקרא וישם ה' לקין אות - 'אות אמונה' הטהורה, וממילא לבלתי הכות אותו כל מוצאו - שלא יכהו לבו בכל דבר שימצאהו, כי ידע ויכיר שהכל מאתו יתברך שמו".

ובך רמז לה הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע (כתונת פסים בהר, עמו' כו. בדפו"י) בכתוב (תהלים קמד יד) אלופינו מסובלים. כי על ידי שיאמין ב'אלופו' של עולם, שיש מנהיג לבירה, ואין דבר בעולם שנעשה שלא

וכל צבאם, והוא בורא ומנהיג לכל הברואים, ומשגיח על כל הנעשה בעולם בהשגחה פרטית".

בענין הזה אמר הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע וז"ל, 'אמרו חז"ל (ויק"ר לו ה, הובא ברש"י בריש הפרשה) בשביל ישראל שנקראו ראשית, כלומר, שכל עיקר הבריאה הוא בשביל בני ישראל החוזרים תמיד בפיהם ובלבבם כי אלוקים ברא שמים וארץ והוא רב ושלום, בשביל אמונה זו שבני ישראל מאמינים בהשגחתו ית"ש נברא העולם, עכ"ל. וזהו שאמרו 'שביל ישראל שנקראו ראשית' - שהם חוזרים תמיד לקרוא כי 'בראשית' ברא אלוקים את השמים ואת הארץ (הובא בתורת אבות) ט".

הנה כתיב בפרשתן (ד טו) 'וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו'. ביאור נפלא ביאר הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע (הובא בדברי שלום קודינב), כי הנה

יג. ברש"י כתב בריש דבריו, 'בראשית - מה טעם פתח בבראשית... ביאר הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע, שהוא כעין המדבר ומפליג בדבריו, מה טעם - כמה טעם ומתיקות יש לפותח בבראשית - כלומר שחי באמונה שהוא אלוקינו שברא שמים וארץ והוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים (עיי' בתפארת בית לוי, בילקוט קדו"ל).

יד. וכה כתב הגאון הגדול ראמ"מ שך זצ"ל באגרת 'חי נפשי', אולי היה זה מצעירותי, אם לכל אדם יש עליות וירידות, חוץ מיחידים כמו החפץ חיים זצוק"ל וכדומה אשר היו טהורים וקדושים מרחם, אבל בדרך כלל יש תקופות של עליה ויש תקופות של ירידה, תמיד היה אצלי משיב נפש שלמדתי ספר בראשית, שאמונה נעשית אצלי חושית'.

טו. זה עתה קראנו (בהפטרה דמנחה דיו"ה ט) בספר יונה, שם נאמר (ב יא) 'ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אל היבשה', וה'קורא את המקרא' בלבד נדמה לו כי הדג זכה ל'נבואה' ולגילוי אלוקותו ית', שה' בכבודו ובעצמו דיבר אל הדג... אמנם לא זו 'פשוטו של מקרא', אלא כפי שפירש הרד"ק 'ויאמר ה' לדג - העיר את רצונו שיקיאנו אל היבשה', וכעין זה ממש כתב גם ה'אבן עזרא' וז"ל, ויאמר, דרך משל, שהכריחוהו לעשות חפץ ה', עכ"ל, והיינו שבאמת הדג הקיא את יונה כי כך היה ברצונו של הדג, אכן כל עצם רצון זה לא היה אלא על ידי ה' שעורר את רצונו והכריחוהו לעשות רצונו, וכך כל דבר ודבר שנעשה בעולם, אף אם נראה שהוא ברצון העושה, אמנם הקב"ה הוא הוא ה'מכניס' בו רצון זה...

טז. עדיין מרחשין שפתותינו מתפילות ימים נוראים בהם חוזרים ואומרים פעמים הרבה את לשון הכתוב (ישעיה ה טז) 'ויגבה ה' צבא-ות במשפט', ופירשו בזה חכמי המוסר עפ"י המאמר הידוע לפרש בדרך הרמז בהא דכתיב (תהלים לו ז) 'צדקתך כהררי א-ל משפטיך תהום רבה', כי גדלות ה' ניכרת ביותר בשעה שהוא נוהג במידת הצדק והרחמים, ואז נראית לנו גובה הנהגתו כביכול כמו 'הר', אכן בשעה שהוא אוהז במידת משפט רח"ל אזי הנהגתו סתומה וחתומה, והיא כמו 'תהום' שאי אפשר להביט אל עומקה, אכן לעתיד לבוא נראה עין בעין כיצד כל ה'משפטים' היו לטובה, וכל הייסורים והרעות היו באמת תכלית הטוב והחסד, ואז אז ויגבה ה' צבא-ות במשפט - כי נראה בעליל מה גדלו 'משפטיך' ה' שגם הם כולם רחמים וחסדים נפלאים, והם יהיו כמו 'הררי א-ל'...

יז. בגמרא (ברכות ס) איתא שמעשה ובא הלל הזקן לעירו ושמע קול צווחה בעיר ואמר מובטח אני שאין צווחה זו בתוך ביתי. ולכאורה מנין היה לו זאת, וביאר חד מקמאי ה"ה הגאון מהר"ם אלמושינו ז"ל (הובא בביאור משפט צדק לתהלים ט) שהלל הזקן לימד את בני ביתו 'דרך אמונה' - שיקבלו כל אשר יארע עמם באהבה, ושלא יצעקו בשום מצב שהוא, ולכך כששמע קול צווחה בעיר היה בטוח ואמר 'אין זה בתוך ביתי' - כי הם אינם צועקים אפילו במצב קשה.

יגן עליו. וז"ל של האוה"ת, לכן כל הורג, טעם 'לכן', להיות שהכיר וידע שאם ה' לא ישמרנו כל מוצאו יהרגנו, בשביל מצוה זו ריחם ה' עליו ואמר כל הורג וגו', ורשם ה' אות בפניו כמשפטו הנהוג בעושה מצוה שנרשמת במצחו לטובה אות, והוא אומר וישם ה' לקין אות, והוא על דרך מה שדרשו ז"ל (מכילתא) בפסוק (שמות י ב יג) 'והיה הדם לכם לאות' פירוש לאות מצוה להם לשמירה, עכ"ל.

בראשית - בשביל ה'ראשית' וההתחדשות

מתנה טובה נתן הקב"ה לישראל - בה ההתחדשות^ט, שגם במצב הגרוע והשפל ביותר יש בידם את הכח להתחדש ולהתחיל מ'בראשית'^ז. וזה כלל גדול, שלא יתבונן האדם בעבר להתבוסס בנפילות ובכשלונות אלא תמיד ישים מגמתו כלפי העתיד, כי מאי דהוה הוי^כ.

בציווי הבורא, על ידי זה מסובלים - יהא בידו לסבול הכל"י. וכבר רמזו לה בשם הבעש"ט הק' זי"ע בלשון הברכה 'ברוך שאמר והיה העולם', שהוא ר"ת 'בשוה', ללמדנו כי האיש הרואה בכל דבר שעובר עליו את הקב"ה שאמר והיה העולם, ושהכל הגיע מאתו ית' הרי בכוחו לקבל את כל העובר עליו 'בשוה', בלא בהלה וצער והתפעלות יתר על המידה.

בא וראה 'שכרם' של בעלי האמונה, וכדאיתא ב'אור החיים' הק' זי"ע על הא דכתיב בפרשתן (ד יד-טו) שאמר קין להקב"ה 'והיה כל מוצאי יהרגני', וענהו השי"ת 'לכן כל הורג קין שבעתיים יוקם וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו'. ומבאר, כי 'אות' זה הוא ה'אות' הנרשם על מצחם של מקיימי מצוות (זוה"ק ויקרא טו:) להגן עליהם, והטעם שזכה קין לזה הוא משום שהגיע להכרה שאם ה' לא ישמרנו אזי 'שוא שקד שומר' והיה כל מוצאי יהרגני, על כן זכה שהשי"ת

יח. הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע קבל פעם בפני הרה"ק רבי מנחם מנדל מוויטעבסק זי"ע על ענין הכעס המגונה - ואיה הדרך לעקרה ולשרשה, אך הרה"ק מוויטעבסק לא ענהו ולא כלום. כעבור ימים אחדים נסע ה'תולדות' יחד עם אחוזת מריעיו בעגלה, על אם הדרך עצרם יהודי אחד וביקש להצטרף עמם לנסיעה, ה'תולדות' הורה להכניסו, אך מחוסר מקום הושיבוהו אחורי העגלה במקום המשאות והחביות - מקום שאינו נוח כלל לשיבת בני אדם, במשך הנסיעה שאלו ה'תולדות' כמה פעמים האם אין המקום צר לו מידי, ויען ה'אורח' ויאמר שאין דוחקו גדול וטוב לו במקומו, אך ה'תולדות' לא הרפה ממנו, והמשיך לשאלו שוב ושוב, האם מקומו טוב לו, ובתוך כך ענהו ההילך 'אשרי העם שככה לו', אשרי חלקו של האיש אשר 'ככה' לו, כלומר באיזה אופן שמתנהג עמו ה' טוב לו, כי יודע שמה' יצא לו כך, ואין לו טענות כלל על מצבו ומעמדו... נהנו חבורת החסידים למשמע דברי ההילך, אך הרה"ק ה'תולדות' החל לבעור בלבת אש - כי הבין שדבר זה רמז הוא לו מן השמים, כי אם יזכור וידע שכל המתרחש הכל לטובה בלבד, לא יכעס לעולמים ויקבל את הכל בשובה ונחת.

כעבור ימים אחדים פגש שוב את הרה"ק מוויטעבסק, נענה הרה"ק ואמר לו, רואה אתה, מן השמים שלחו לך את אליהו הנביא שיענה לך את התשובה לשאלתך האיך לתקן את מידת הכעס.

יט. וידע שכל מהותו של 'בני ישראל' הוא התחדשות, (וכמו שאומרים ב'קידוש לבנה' שהם עתידים להתחדש כמותה^ה), וכמבואר בדברי רש"י בתחילת הפרשה 'בשביל ישראל שנקראו ראשית', והיינו שנקראו ב'שם' על שמה של ההתחדשות... כ. באופן זה ביאר הרה"ק משינאווא זי"ע, מדוע קוראים פרשת בראשית תיכף אחר הימים הנוראים, לרמז דמאי דהוי הוי, ועתה פותחים ומתחילים מבראשית (דף חדש), ותפקיד האדם להסיח דעתו מן העבר ולהשים מגמתו על העתיד.

הנה התורה הק' מסתיימת בתיבות 'לעיני כל ישראל', ופירש רש"י, 'שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם', ואמר הרה"ק ה'צדקת יוסף' מפיטסבורג זי"ע כי בא הכתוב לרמז שגם אם 'אוחז' ב'שבירת הלוחות' עדיין יתחזק ויגיל וישמח בשמחת תורה... ומיד יתחיל מבראשית...

כא. נוראות מצינו בבריאתו של עולם, כדאיתא בגמרא (שבת פח: פח: חגיגה יג:) על הפסוק (תהלים קה ח) 'דבר ציווה לאלף דור', שהתורה נבראה אלף דורות קודם מתן תורה, (והיינו תתקע"ד דורות קודם בריאת העולם), ומפורש אמרו (בר"ר ג ז) מלמד שהיה [הקב"ה] בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו. מכאן למד הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל מאמר נורא, דרבים המתאוננים לומר מתוך ייאושם, הנה כבר ניסיתי ולקחתי את עצמי 'כאלף פעמים' ולא הועלתני

באר הפרשה - פרשת בראשית

ועבודה, שינהג בדוגמת אות ב', שהיא סגורה מכל צדדיה ורק מלפניה פתוחה היא (כדאיתא בב"ר א י), כך יביט האדם תמיד רק 'לפניו', ולא 'לאחוריו' - לחשוב מה עבר עליו ובמה נכשל, אך מכל מקום נרמז בעוקץ שבאות ב' 'מאחוריה', כי אין לו להשכיח מעצמו לגמרי את ה'עבר', אלא תמיד יזכרו מעט כדי שידע ממה עליו להימנע ב'עתיד'. אך כל זאת רק מעט מזעיר, כהעוקץ שמאחורי הב' שקמנה היא (כע"ז איתא בפירוש רבינו יונה עה"ת לגבי שלא ידרוש מה למעלה וכו')²².

ומפורשים הדברים ב'ספורנו' (ד ו) על הפסוק 'ולמה נפלו פניך, וז"ל. כי בשיש לקלקול איזו תקנה אין ראוי להצטער על מה שעבר²³, אבל ראוי להשתדל להשיג תיקון לעתיד²⁴.

הנה מנהג ישראל תורה, שמיד בסיום התורה מתחילים פרשת בראשית [האבודרהם (שמחת תורה) כתב בדרך הפשט, שלא ליתן פתחון פה לשטן שבני ישראל שמחים בסיום התורה מפני העול שניטל מעל צוואריהם, וכע"ז כתב מהרש"א בחא"ג (ע"ז יט. ד"ה סליק ספרא) שעל כן נוהגים בכל סיום מסכתא להתחיל מסכתא אחרת, כדי שלא יקטרג השטן], ויש בזה כדי לרמוז שאף בעת הסיום עיקר השמחה היא על העתיד - שכל אחד מקבל על עצמו ומתחיל מ'בראשית' כשפניו לפניו ולא לאחור, ומעתה ועד עולם יהיה חפצו בתורת ה'²⁵.

ובזה יש לבאר הטעם שהתחלת התורה הקדושה היא באות ב' - בראשית, ולא באות א' - הראשונה שבאותיות, להורות לנו מיד ב'תחילת דרכה של תורה

מאומה, תמיד שבתי ליפול... מה עוד יש בידי לעשות, לזה גילו לנו חז"ל מעשי השי"ת שאף הוא 'כביכול' בנה עולמות שנחרבו לאחר מכן, ואעפ"כ שב לבנות עוד עולם ועוד עולם... עד שלבסוף ברא את עולמו שאנו חיים בו כהיום, אף אדם ה'קרוץ מחומר' מה לו שיתייאש - הרי אכתי לא ניסה להתחזק בתקע"ד פעמים, ילמד מבוראו כביכול שלא הפסיק מלבנות עולמו מחדש בתקע"ד פעמים...

כב. מספרים על חסיד אחד, שניגש אל הרה"ק מקאצק זי"ע והתאונן בפניו על שאין לו במה לשמוח בשמחת התורה, שהרי לב יודע מרת נפשו שבמשך כל ימות השנה לא למד כהוגן, השיב לו הרה"ק עיקר השמחה היא על מה שמתחילים את התורה, שהרי אין בריה בעולם שתאמר זכיתי לבי לסיים את התורה... אמנם על 'להבא' ביד כל אחד לקבל על עצמו, ממילא ה'שמחה' שייכת לכל. אף הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע אמר, שהשמחה ביום שמח"ת היא ההכנה לקבלת התורה לכל ימות השנה.

כג. ואף אם התחדש ושוב נפל ממדרגתו ישוב להתחדש, כמו שרמזו בתיבת בראשית שהיא נוטריקון ב' - ראשית, היינו ב' פעמים 'ראשית', שלעולם לא יתייאש מלשוב ולהתחדש בטובו בכל יום תמיד, אלא אפילו אם התחיל כבר 'בראשית' ונשבר ונפל יתחיל מבראשית פעם שנייה.

ובזה יתבאר עוד הטעם שהתחילה התורה בב' ולא בא', להורות שאפילו אם כבר אינו אוחז בא' אלא בב'... שכבר התחיל והפסיק יתגבר להתחיל שוב במצב זה מבראשית.

וכן מצינו במסכת מגילה (לא.) שנחלקו התנאים לענין קריאת התורה, חד סבר שבמקום שמפסיק לקרוא בשבת במנחה משם ממשיך בקריאתו ביום שני בשבת, ומשם ממשיך בחמישי ומשם ביום השבת שלאחריה, ואידך סבירא ליה שתמיד מתחיל בתחילת הפרשה - בשבת במנחה, בשני, בחמישי ובשבת שלאחריה, וכן נפסק, ואפשר לומר שבא לרמז לנו שתמיד בכל עת אפשר לו לאדם לשוב ולהתחיל תורתו ועבודתו מחדש - מתחילת דבר כלא היה, ואף לאחר שנפל ונסוג לאחוריו יש בידו לשוב לכור מחצבתו - לחזור ולהתעלות.

כד. דבר נאה אמר אחד מנקי הדעת לרמז ב'טעמי המקרא' שעל הפסוק בפרשתן (ה כט) 'זה ינחמנו' - גרשיים ואח"כ תלישא גדולה, שבא לומר כי גם אם 'גרשו' אותו ב' פעמים אל יבהל ויישבר אלא יעשה 'תלישא גדולה' מכל העבר, וב'זה יתנחם'...

כה. כי זוהי עיקר עבודת האדם לקיים בנפשו 'אל תזכור לנו עוונות ראשונים', ותמיד יחזור לעלות בדרך העולה בית קל, וכדבריו של החסיד הנודע הגה"ח רבי בן ציון אפטער זצ"ל שהתורה אמרה על אדם הראשון לאחר שחטא בעץ הדעת (ג ז) 'ויתפרו עלי תאנה', 'תאנה' הוא 'פייג' (בשפת האידיש), ויש לה גם משמעות בלשון העם 'א פייג' - למי שאינו מתפעל מדברי חבריו עליו ומורה לו בהנחת אגודלו בין פרקי אצבעותיו - אינני מתפעל מדבריך כלל וכלל, והנה מבואר בתוס' (סנהדרין ע: ד"ה בה) שכל האילנות היו דוחין אותו שלא יתקרב אליהם, ולכך תפר לעצמו

הוסיפו לבאר עוד בפסוק זה (ו-י) 'ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך, הלוא אם תיטיב שאת', שלכאורה תמוה מהו הקושיא 'למה חרה לך ולמה נפלו פניך', והרי מפורש לעיל שהקב"ה לא קיבל מנחתו של קין, וא"כ ודאי שיפלו פניו, אלא שכך

אמר לו הבורא, אף אם נכשלת באיזה דבר, ולא 'הקרבת' את קרבן ה' כראוי, ולכן לא נתקבלה מנחתך, עדיין טענה גדולה יש עליך, למה נפלו פניך^י, כי העצבות והייאוש ונפילת הרוח הם אבי אבות כל החטאים^י, אלא תתחזק בכוחות מחודשים^י, ואם תיטיב

עלי תאנה, ואמר לכולם 'א פייג' 'א פייג', אינני מתפעל ממכם, ולא אתעצב אל ליבי אלא אתחיל מראשית הדרך בהתחדשות ביתר שאת ועוז.

וכן כתב הרה"ק ה'דברי שמואל' וז"ל, ותפקחנה עיני שניהם וגו' [ויתפרו עלי תאנה]... לאחר שעברו רצונו ית' מיד הרגישו מה שעשו, וראו כי ערומים הם, שנשארו בערום וחוסר כל, בלי מצוות - שכל עבירה ההנאה ממנה היא רק לשעתה, ואח"כ מתחרטים ומרגישים כאב לב ע"ז שלא יכלו להתגבר על התאוה. ויעשו להם חגורות - שלקחו עצמם להתחזקות ולתקן בתשובה, כמו שאומרים, זיך אונטער געגארטל'ט, לתקן מעשיהם מעתה ולבנות עולמם מחדש. כי בנפילת הרוח אי אפשר להגיע לכלום, רק ע"י שמחה והתחזקות.

כו. כה היה מעשה בשנת תשע"ז באחד מבתי הכנסיות כאן בארה"ק, לקראת שמחת תורה פנו הגבאים לאחד המתפללים, ובקשו ממנו, היות ואין בביהכ"ס כי אם ספר תורה אחד על כן מבקשים ממנו שיזייל בטובו להשאיל להם את הס"ת המונח בביתו לערוך בו 'הקפות', והאיש הסכים להם בחפץ לב. בעיצומם של ההקפות נפל הס"ת רח"ל מיד אחד המתפללים, ונהפך לאבל מחולם, ולא עוד אלא שהאברך אשר מידו נשמט הספר התעצב אל ליבו פנה אל ביתו ונשכב במיטה מרוב בלבול וייאוש...

בהגיע שעת קריאת התורה קראו פרשת 'וזאת הברכה' ב'ספר' הרגיל, ואח"כ פתחו את הס"ת 'השאול' לקרוא בו בפרשת בראשית כדת היום, והנה לא יאומן כי יסופר, עיניהם הרואות שלא נכתב בספר התורה תיבות 'בראשית ברא' אלא הוא מתחיל בתיבת 'אלוקים את השמים'... והתברר למפרע שהס"ת 'פסול' מעיקרו, ולא נפל כאן ספר תורה אלא 'חומש', מיד מיהרו לספר לאותו אברך שכל בכיו 'בכיה של חינום' היא, והוא כבר יכול לצאת מן המיטה... ותחי רוחו. מיד פנה בעל הספר אל הסופר שכתב את 'ספר התורה' ושאלו, הייתכן, כיצד אירעה טעות כזו, השיב לו הסופר, הרי מפורשות אמרתי לך בתחילת הכתיבה שיש הנוהגים להשאיר מקום חלק (ג) בתחילת הספר בכדי לכבד בכתיבת אותיות אנשים צדיקים ומכובדים, ואמרת לי לעשות כן...

לדין יאמר, הנה כל יהודי הוא כמו ספר תורה [ועל דרך שאמרו (שבת קה):] 'העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הא למה זה דומה לס"ת שנשרפה', ולפעמים 'נפול' הוא וממילא מתייאש ונשבר לבו בקרבו כשהוא בוכה ומתאונן על 'ספר התורה' שנפל... לזה נאמר, מה לך בוכה, טעות בידך, אין כאן 'ספר תורה', מעולם לא היית ס"ת כשר, כי מראשית דבר נולדת עם חסרונות וטבעים אלו... ואם אין 'בראשית ברא' עדיין אין כאן ס"ת... אדרבה התחל מעתה בהתחדשות ולבסוף יבוא הספר לידי גמר.

ואפשר להוסיף עוד, שהנה כתב הרה"ק ה'ישמח משה' (ד"ה א"י ולי מה יקרו) בשם בעל העיקרים, שכשנדקדק בפסוקי התורה בפרשת בריאת העולם נמצא שעל כל בריאה ובריאה אמר הקב"ה 'כי טוב' חוץ מבריאת האדם שם לא נזכר כן. ומבאר טעמא דמילתא, ש'שלימות' בריאת האדם היא רק לאחר שיתקן עצמו בעבודתו, אבל בשעה שבראו הקב"ה לא היה אלא בהמה בצורת אדם, ולא שייך לומר על בריאה זו 'כי טוב' שעדיין לא נגמרה. וזהו שאמר הקב"ה (א כו) 'נעשה אדם' בלשון רבים, שכביכול אמר הקב"ה לאדם בא ונעשה אדם ביחד, אני בעצם הבריאה ואתה על ידי עבודתך. ומעתה ידע האדם, שנחשב לו כמי שהקב"ה קבע עמו מראשית כתיבת הספר תורה' החי - אתה ואני 'נעשה אדם', ואתה תכתוב את 'בראשית ברא'... כלומר שהאדם בעבודתו ישלים את צורתו השלימה... ומה לו להתאונן ולבכות כאשר שכח את המדובר.

כז. פעם אמר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע ששמע מאביו הרה"ק האמרי אמת זי"ע (דיבור שהיה לו לחיזוק משך ארבעים שנה) כי הנה כתיב 'וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו' שאין הכוונה שהקב"ה התעצב חלילה וחלילה, שהרי 'עוז וחדוה במקומו' ואין כל עצבות חלילה למעלה. אלא שאנשי דור המבול היו שמחים תדיר, כי לא חסר להם מאומה כדאיתא בגמרא (סנהדרין קח.), וידוע מהאריז"ל שע"י שמחה אפשר לבוא לכל המדרגות, וא"א לדינים לחול ולשרות עליו בעת שהוא בשמחה, ומכיוון שכן - אף שהשחיתו את מעשיהם ועברו ברית, מכל מקום

היה משתף עמה במידת הרחמים, היתה הנהגת הבורא להעניש תיכף ומיד את כל מי שנכשל בחטא 'בכל חומר הדין' (שהלא לא היה הקב"ה נוהג כלל ברחמים), וממילא היו שאר כל ברואי עולם מתייראים לחטוא, שהרי ראו בעיניהם כיצד הקב"ה מעניש את מי שיעבור על רצונו, ו'מאימת הדין' היו כולם עושים באימה וביראה רצון קונם, וא"כ תמוה מאוד מה שאמרו שאין העולם מתקיים במידת הדין, כי אדרבה דייקא מידת הדין היא שמעמידה את העולם לעשות רצונו בלא לחטוא כלל, וכלשונו 'ואם היו כולם צדיקים למה אינו יכול לעמוד'.

ומבאר ה'זרע שמשון', כי כבר אמרו חז"ל (אבות א א) 'על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים', והדרך הישרה שעל

מכאן ולהבא, הרי שאת - תעלה מעלה מעלה יותר ממה שהיית עד עתה.

עולם חסד יבנה - קיום העולם רק ע"י מידת רחמים והטבה בפרשתן (א א), 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ, וברש"י, ולא נאמר ברא ה' (הרומז למידת הרחמים), שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במידת הדין (וע"כ נאמר 'אלוקים' הרומז למידת הדין), ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב (ב ד) 'ביום עשות ה' אלוקים ארץ ושמים' (ומקור הדברים הוא בב"ר יב טו). והקשה בספה"ק 'זרע שמשון' (ד"ה במדרש ע"פ נעשה), כי אילו היה אכן הקב"ה בורא את העולם אך ורק במידת הדין, ולא

לא היה הקב"ה יכול להביא עליהם פורענות, על כן התעצב הקב"ה - היינו שהוריד עצבות בלבם של בני דור המבול, ולאחר שהתעצבו בא עליהם המבול (ליקוטי יהודה' בפרשתן, ועוד).

מרגלא בפומיה דהגה"ק מטשעבין זי"ע, שקיבל איש מפי איש עד הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע, על הנאמר בסוף פרשתן (ו ה-ז) 'וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום - וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ, ויתעצב אל לבו - ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי, וביאר ה' חוזה' ואמר, וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ - אם רואה הבורא שהאדם מקלקל מעשיו בזה העולם לא יגבר כל כך כעסו עליו, כי יודע הוא שוכל יצר' מחשבות לבו רק רע כל היום - שבקרבו שוכן יצר המסיתו ומדיחו מעבודת ה', ועל כן וינחם ה', כמאמרם ז"ל (סוכה נב) שאחד מארבעה דברים שהבורא יתברך מתחרט כביכול על אשר בראם הוא אחד מהם הוא על בריאת היצר הרע. אך אם ויתעצב אל לבו - שהבורא ראה שהאדם נפל בזרועות העצבות, ומתייאש מעבודתו, באמרו מה אני ומה מעשי כי חוטא ופושע אני וכבר אבדה תקוותי, או אז ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי, כי אין גרוע מליפול בזרועות העצבות ועל ידי כך להרפות מעבודתו ית', כיון שע"י העצבות יעזוב לבסוף את כל עבודתו, דאחר שנעצב אל לבו כבר מתייאש מלהמשיך במלחמתו עמו ובזה נסתם הגולל עליו ועל עבודתו.

כת. ביאור נורא ביאר הרה"ק מרוז'ין זי"ע (הובא בעירין קדישין), עפ"י משל ל'צאר' שחלה ב'מחלת הרדיפה' (והיינו שבכל עת וזמן דימה בנפשו שיש 'רודפים' אחריו בכדי להרגו), ולכך כל אימת שהיה יוצא לדרכו היו מעמידים שומרים על אם הדרך לשמור לבלתי יעברו שם אנשים בעת עבור הצאר ימ"ש, זמן רב קודם עברו כבר היו השומרים ממתינים על הצאר ובעברו היו מראים לו שהדרך פנויה, פעם אחת הרגיש אחד מהשומרים שהוא צמא מאד אחר שכבר המתין זמן רב למאד, וכבר לא יכול היה להתאפק ובראותו נהר בסמוך לו התפשט חיש קל ממלבושיו וקפץ אל תוך המים, בעודו בתוך המים שמע היאך פעמי מרכבתו של הצאר מתקרבים מאד, מיד ניתר מן המים אף שלא היה סיפק בידו להתלבש בבגדיו ונעמד כך על משמרתו, משהגיע הצאר וראהו, חרה אפו על חוצפתו הרבה לעמוד כך לפני המלך, ענהו השומר בקידה, אכן אין זה מן הכבוד לעמוד כן, אך האם משום זה יצטרך חלילה הצאר להתעכב בדרכו, כשמוע הצאר את דבריו נחה דעתו. סיים הרה"ק מרוז'ין ואמר, הנה אדם הראשון לאחר שנחבא מאביו שבשמים הסביר את עצמו ואמר (ג יא) 'את קולך שמעתי בגן ואירא כי עירום אנכי ואחבא', - נשמתי ערטילאית לאחר שעברתי על רצונך, ועל כן התביישתי ממך ונחבאתי, אמר לו הקב"ה 'מי הגיד לך כי עירום אתה', מי אמר לך שזוהי סיבה מספקת לפרוש מעבודתי, כי אפילו מי שעירום ועריה מכל מצווה ואין בו לא תורה ולא קדושה, עדיין עבודתו חביבה עד מאד לפני כסא הכבוד.

הגה"ח רבי גד'ל אייזנער זצ"ל היה אומר אינני מפחד כל כך מהעבירה אלא עיקר פחדי הוא מה'גוררת'... אל מה שנגרר האדם אחר העבירה, שהעבירה גוררת עבירה, ותוצאותיה מי ישורנה. על כן, אף אם כבר נפל ח"ו, לא ישים על לב, אלא יתחזק מעתה בכדי שלא תמשיך נפילתו מטה מטה.

ב"ה לא היה משתף מידת הרחמים בבריאת העולם לא היה שום אדם גומל חסדים, שהרי אף הקב"ה אינו מתנהג אלא בדין, והיתה קנאה ושנאה ותחרות בין אדם לחברו, והעולם לא היה יכול לעמוד אף על פי שיהיו זהירים בעבירות שבין אדם למקום, ולכן כשראה שאין העולם יכול לעמוד שיתף עמו מידת הרחמים, עכ"ל.

והדברים נוראים עד כמה חפץ הקב"ה שיהיו בריותיו גומלי חסדים זה עם זה, עד שכביכול 'הניח' הקב"ה את כבודו, ושיתף מידת הרחמים אף שידע שמחמת כן תחסר מידת היראה בעולם וירבו עושי פשע ורשע, אך הכל היה כדאי בעיניו בכדי שיהיה האדם מטיב לאחרים^ל. כי בלא זה אין קיום לעולם אפילו אם יהיו צדיקים גמורים בדברים שבבין אדם למקום, אלא 'עולם חסד יבנה', שרק מידת החסד הוא קיום ובניין העולם הכללי והעולם הפרטי של כל אחד ואחד^{לא}.

ידה נוכל לגמול חסדים היא על ידי שאנו למדים מדרכיו של הקב"ה, וכמו שאמרו (שבת קלז:): 'מה הוא רחום וחנן אף אתה היה חנן ורחום'. עתה בין והתבונן, אילו היה הקב"ה נוהג רק במידת הדין ממילא היו הכל למדים כביכול מהבורא לנהוג אף הם 'במידת הדין', ולא היה איש גומל חסדים עם רעהו, ולא היה איש המוותר מאומה משלו, ונמצא שהיו כל הבריות 'צדיקים' בעניינים שבין אדם למקום, אך 'רשעים' זה לזה ב'בין אדם לחברו', ואכן עולם כזה אינו ראוי להתקיים^{לב}, כי עמידת העולם וקיומו הוא על ידי גמילות חסדים, על כן שיתף הקב"ה את מידת הרחמים, והוא 'נוהג בחסדו כל דור', למען ידעו הכל ארחות חיים שגם הם צריכים לנהוג במידת הרחמים כלפי הזולת.

ונעתיק את לשונו, ויש לומר, שהרי שנינו 'על שלושה דברים העולם עומד וחד מינייהו גמילות חסדים, ועוד אמרינן 'והלכת בדרכיו וכו' ובו תדבק - מה הוא גומל חסדים אף אתה גומל חסדים', ואם הבורא

כט. וכבר ידעת את דברי ה'מדרש' בפרשתו (בר"ד ד ו) למה לא נאמר 'כי טוב' ביום השני לבריאה, אמר רבי חנינא, לפי שבו נבראת המחלוקת (חלוקת מים עליונים ומים תחתונים), שנאמר 'ויהי מבדיל בין מים למים'. אמר רבי טביומי, אם מחלוקת שהיא לתיקונו של עולם ולישובו אין בה 'כי טוב'. מחלוקת שהיא לערבובו, על אחת כמה וכמה. ומכאן נלמד, שאפילו המחלוקת שהיא לצורך העולם אינה כי טוב.

אגב גררא, יש שהקשו, שאם אכן אין מקום ל'כי טוב' במקום מחלוקת, מדוע נאמר 'כי טוב' ביום ראשון אף שגם בו היה מחלוקת, וכמו שנאמר (שם פסוק ד) 'ויבדל אלוקים בין האור ובין החושך'. והביאור הוא על פי מה דאיתא במדרש (בר"ר ג ח) ש'האור' אלו מעשיהן של הצדיקים ו'החושך' אלו מעשיהן של רשעים, נמצא שהבדלה זו היא הרחקה בין צדיקים לרשעים, ועל כגון דא אכן ראוי לומר 'כי טוב'... כי הרבה צריך להתרחק מחברים רעים. ובזה פירשו מה שכתב הבעל הטורים (להלן כה כה) ש'עשו' בגימטריא 'שלום', שכן לעיתים 'עשו' הוא היצר הרע עומד מאחורי ה'שלום'..., כי באמת אין ראוי לנהוג באהבה ורעות עם הרשעים, אלא היצר הרע מבלבל את דעתו כי גדול ה'שלום'... וצריך לברוח מאותו 'שלום'...

ל. כתיב בפרשתו (ב ז) 'וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים', וברש"י, עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים. ביאור נחמד ביאר הגה"ק רבי ישראל סלנטער זי"ע שהכוונה שבנוגע לעצמו יהיה 'מן העליונים' - שבנוגע לצרכי עצמו יחיה כמי שהוא 'מן העליונים' שאינו צריך מאומה, ולאחרים - 'מן התחתונים', שהם צריכים לכל טוב בגשמיות וידאג למלאות חסרונם על צד היותר טוב. ויש להסמיק את דברי הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע (לקוטי חידושי הרמ"ל פז) על נוסח ברכות השחר, שכל הברכות נאמרים בלשון רבים, כ'פוקח עוורים', 'מלביש ערומים', ומדוע ברכת 'שעשה לי כל צרכי' היא בלשון יחיד, ולא 'שעשה לנו כל צרכינו' - בלשון רבים. להורות, שרק בנוגע לו ולצרכי עצמו, יראה את עצמו כמו שהבורא עשה לו כל צרכו. אבל ח"ו שבנוגע לצרכי חברו יחשוב - הרי הקב"ה כבר ממלא כל מחסורו וצרכיו... מה יש לי לבוא ולהיטיב עמו, אלא ישתדל ויעניק לחברו עד כמה שבידו לתת, להחיות נפש כל חי.

לא. כתב הרה"ק ה'חתם סופר' (שו"ת חו"מ סי' כ) לבני קהילה אחת שעוררו מחלוקת על המרא דאתרא, וזה לשון קדשו 'כשם שקשה עונשם של מידות (משקלות עיי"ש) יותר מעונשם של עריות (ב"ב פה:), כך גדול שכרם של מידות טובות יותר משכרן של אריות בתורה'.

באר הפרשה - פרשת בראשית

עוד יש ללמוד עד כמה צריך להיזהר בכבוד חברו לך, שנאמר בפרשתן (ג כג-כד) 'וישלחו ה' אלוקים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם, ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים' וגו'. והקשה הגה"ק ה'חתם סופר' ז"ע (תורת משה ד"ה פן ישלח) מדוע נאמר תחילה וישלחו ואח"כ כתיב ויגרש. ומבאר, שאחר החטא רצה הקב"ה לגרש אותו מגן עדן 'פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם' (פסוק כב), אלא שלא רצה הקב"ה לביישו, על כן אמר לו 'שלח' אותו חוצה לעבוד את האדמה, ולאחר שיצא מגן עדן נסגרו השערים בפניו והעמיד הקב"ה את הכרובים לשמור, ועל ידי זה אין ניכר הבושה כל כך [כי לא אמרו להדיא 'צא', אלא לאחר שיצא שוב כבר אינו יכול לחזור] לג.

ובתב הגה"ק ה'חפץ חיים' ז"ע (עה"ת) ז"ל. כמה נואלו המה קמני אמנה המאחרים לקבל את השבת וממהרים לצאת, כי הלא כל ששת ימי המעשה יונקים מן הקללה שנתקלל אדם הראשון 'בזעת אפך תאכל לחם' ורק השבת לבדה יצאה מכלל הקללה, והקב"ה בכבודו ובעצמו ברך את היום הזה - 'ברכו וקדשו', ותחת אשר בעלי השכל ממהרים להיכנס אל השבת לקבל ברכתה ומאחרים לצאת בשביל שלא להיכנס כ"כ מהר אל קללת ששת ימי המעשה מהפכים הם את הסדר, מאחרים להיכנס אל הברכה ונחפזים לצאת ממנה ולהיכנס במהרה אל הקללה של ששת ימי המעשה. ואשרי מי שזוכה להבין זאת - למהר בקבלת השבת ולאחר לצאת ממנה כדי לקבל ברכת ד' הבאה ממילא למקבלי השבת, עכ"ל.

ואכן מצינו הפלגות נוראות גדולות ונצורות בהשפעה העצומה הנמשכת על אותם המוסיפים מן החול

לקראת שבת לנו ונלכה כי היא מקור הברכה - ברכת השבת ובפרט על ידי 'תוספת שבת' בפרשתן (ב ג), 'ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו', ונדע מה דאיתא בזה"ק (שנהגים לאומרו בליל שב"ק, ח"ב פה.) 'אלא הכי תאנא, כל ברכאן דלעילא ודלתתא ביומא שביעאה תליין', והיינו שהשבת היא מקור הברכה, והיא כעין מעיין אשר ממנו נמשכים כל ההשפעות הטובות ברוחניות ובגשמיות בכל העולמות

לב. הנה כתיב בפרשתן (א טז) 'ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים', ופירש רש"י, על ידי שמייעט את הלבנה (לאחר שקטרגה שאין שני מלכים משתמשים בכתר אחד) הרבה צבאיה להפיס דעתה. והנה 'בדין' מייעט הקב"ה את הלבנה ואעפ"כ רצה להפיס דעתה, וללמדנו יסוד גדול, שגם כשנצרך להעמיד את השני 'על מקומו' - 'לגעור' בו או להענישו, מ"מ עדיין צריך לפייסו וליישב דעתו...

ובעניין זה פירשו מה שאמרו חז"ל (אסתר ז יא) שבני ישראל נמשלו לכוכבים, שהרי כל בריאת הכוכבים היתה בכדי לפייס את הלבנה, ולכך נמשלו ישראל, שעיקר תכליתם הוא לפייס את הזולת וליישב דעתו... הגאון רבי יחזקאל אברהמסקי זצ"ל ראה פעם בעודו מהלך ברחובה של עיר - ילדה קטנה עומדת בצדי הדרכים וממורת בבכי נורא, ניגש ר"א ושאלה, מה קול הבכי אשר מגיע לאזני, נענתה הקטנה ואמרה כי ביישתה חברתה באמרה שהבגד שהיא לובשת איננו יפה... לבש ר"א את 'בתי עיניו' (משקפיים) ועשה עצמו כמביט בה, ונענה ואמר לה, מהרי נא אל אמך ואמרי לה בשמי שבגדך זה יפה הוא עד מאד, מיד 'נס יגון ואנחה' מעל פני הנערה, ותרץ ותגד לאמה את דברי הרב, והכל בא אל מקומו בשלום... אחר הדברים האלה אמר ר"א למקורביו זכיתי להיות 'מתדבק במידותיו של הקב"ה' מה הקב"ה מוחה דמעה מעל כל פנים (ישעי' כה ח), אף אתה הוי מוחה דמעה מעל כל פני ישראל...

לג. עוד יסוד גדול בדרכי המידות הטובות אמר הרה"ק מרוז"ן ז"ע, כשהוא מבאר בו את הכתוב (ד ז) 'אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ', שנדרש לענין אהבת כל איש מישראל, אם תיטיב מי שתיקן את מידותיו, ונעשה בעצמו טוב, אזי שאת יש בידו לשאת ולסבול כל יהודי. אבל אם לא תיטיב, אם בעצמו אינו טוב, שעדיין לא תיקן את מידותיו, אזי לפתח חטאת רובץ - ימצא חטאים וחסרונות אצל כל אחד (הובא גם בויקהל משה, משנת תשט"ז).

לג. עוד יסוד גדול בדרכי המידות הטובות אמר הרה"ק מרוז"ן ז"ע, כשהוא מבאר בו את הכתוב (ד ז) 'אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ', שנדרש לענין אהבת כל איש מישראל, אם תיטיב מי שתיקן את מידותיו, ונעשה בעצמו טוב, אזי שאת יש בידו לשאת ולסבול כל יהודי. אבל אם לא תיטיב, אם בעצמו אינו טוב, שעדיין לא תיקן את מידותיו, אזי לפתח חטאת רובץ - ימצא חטאים וחסרונות אצל כל אחד (הובא גם בויקהל משה, משנת תשט"ז).

באר הפרשה - פרשת בראשית

יג

'אין והיה אלא לשון שמחה' (בר"ר מב ג), ששמחה ותענוג להקב"ה מה שאנחנו מוסיפים לו מיום השישי ליום השביעי (ואנחנו יוצאין נגד השבת בדעתינו היפה ובאהבת הקודש אשר עלינו, עכ"ל).

ומבואר בזה הקדוש (תיקו"ז לח. פה:) שכל המוסף על השבת מוסיפין לו על נשמה היתירה הנוספת לכל איש ישראל ביום השבת.

וגדול כוחה של מצוה זו לבטל גזירות קשות מישראל, גם על מצוה רבה זו מקבל האדם את שכרו משלם בעולם הזה, כי כל מצוה שהאדם מוסיף יתר על מה שמחויב מן הדין מקבל הוא עליה שכר מיד בזה העולם בידוע (יישב פנים שם). כע"ז איתא ב'בן יהודע' על דברי הגמרא (שבת קיח.) 'כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים', דקאי על המוסף מחול על הקודש, ושכרו 'מידה כנגד מידה' - כמו שמעיקרא יש 'גבול' ליום שבת בבואו ובצאתו - מתי היא 'כניסת השבת' ולמתי היא 'צאת השבת', ובא זה והוסיף להרחיב ולקיים את השבת מבלי לתת גבול ליום השבת, לכן אף שכרו יהיה כ'נחלה בלי מצרים'.

אל הקודש ומרבים ב'תוספת שבת' לד', וכדאיתא בשו"ע (רס"א ב) יש אומרים שצריך להוסיף מחול על הקודש.

והנה אמרה תורה (שמות לא טו) 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת', ומבאר ה'אור החיים' הק' זי"ע כי מה שמוסיף מחול על הקודש יסכים ה' לקרותו שבת, ונמצא זה האיש עושה שבת ממש, כי שעות מיום השישי וגם שעות מיום ראשון שהם חול, בני ישראל עושים אותם שבת, עכ"ל. עפ"י דבריו אלו באר הרה"ק ה'יישב פנים' זי"ע (שבת הגדול אות ב') את דברי חז"ל (שבת קיח:) 'אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות מיד ננאלין', 'שתי שבתות' הם, א. השבת שה' עושה. ב. השבת שבני ישראל עושין על ידי התוספת מחול על הקודש, ואם הם משמרין את שתי אלו השבתות - (בהוסיפם מחול על הקודש), מיד ננאלין, כי 'במידה שאדם מודד מודדין לו' וכמו שאנחנו עושים שבת קודם זמנו כמו בן ימהר לגאלנו קודם הזמן לעשות יום שכולו שבת במהרה בימינו.

עוד 'מקור' לדבר מן התורה, כתב הרה"ק ב'סידורו של שבת' (שורש א ענף ד עלה יא) לרמו בפסוק 'והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו' (שמות טו ה), כי

לד. והזמן גרמא להתחזק בעניין זה בעמדנו ב'שבת בראשית', וכמו שאמר הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע 'שהיא הכנה על כל שבתות השנה'. וכן ידוע פתגמו של הרה"ק ה'צמח צדק' מליובאוויטש זי"ע 'ווי מ'שטעלט זיק אוועק שבת בראשית אזוי גייט די גאנצע יאהר' - כפי 'שמעמיד עצמו' בשבת בראשית כך הולך כל השנה.

לה. עיי' ב'משנה ברורה' (שם ס"ק יט) שלהלכה נקטינן שיש חיוב מדאורייתא להוסיף 'תוספת שבת' בין בכניסתו ובין ביציאתו, וב'ביאור הלכה' (שם) מביא שאף לפי דעת הרמב"ם ז"ל שמצווה זו אינה נוהגת אלא מדרבנן, מכל מקום כתב (הל' שבת ל ב) ויושב ככובד ראש, מייחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך.

לו. מסופר כי בימיו של הס"ק מהר"מ מלעכאוויטש זי"ע יצא פעם קול שנגזרה גזירה לגייס בחורי ישראל לצבא הגויים, ותלמידו רבי מאיר ממיר הגיע לפניו בשליחות אסיפת נכבדים מעיר מינסק עם מכתב בנדון, באותה שעה החזיק בידו ספר תהלים של רבו הרה"ק רבי שלמה מקארלין והלך זמן מה בחדרו אנה ואנה, עד שלבסוף אמר להם - אמור לבאי האסיפה שאם יקבלו על עצמם לפעול בליטא שיקדימו לקבל שבת בב' שעות אני מקבל עלי לבטל כל הגזירות מישראל (תורת אבות עמו' רפא).

ומכל מקום יש להוסיף שכל רגע ורגע של תוספת שבת חשוב הוא לאין ערוך, וכך נראה בדברי רב האי גאון (עי' 'שערי תשובה' אור"ח רצג סק"ב) שאמר שיש בידו 'קבלה דמנסי' (קבלה בדוקה ומנוסה) שבאם 'משוך אדם את תיבות' ברוך ה' המבורך לעולם ועד' בתפילת ערבית של מוצאי מנוחה, אזי יראה הצלחה רבה משך ימות החול. ובטעם הדבר איתא ברמ"א (שם סעי' ג) שבזה שהינו מאריך עוד ב'ברכו' שבין יום השביעי לששת ימי המעשה, הרי הוא מוסיף מחול על הקודש וממשיך את קדושת השבת עוד מעט קט, ועל כך הוא זוכה בכל ימות השבוע לברכה והצלחה. אמור מעתה, כמה יש ביד האדם להאריך בתיבות הללו, רגעים ספורים בלבד, וראה כמה גדול שכרו - שיזכה לברכה והצלחה בכל מעשה ידיו.

לז. כבר אמרו שמרומז כן בתיבת שבת שהוא ר"ת ב'יומו ת'יתן ש'כרו, כי על ההידור בשמירת שבת מקבלים שכר טוב בזה העולם.

לח. וגדול כוחה של 'תוספת שבת' להושיע מכל צרה שלא תבוא. וכבר היה מעשה באחד ששפך את מר לבו לפני הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע, על בנו שסר מדרך התורה והמסורה, ועזב את ביתו ואת מולדתו, אמר לו הרבי,

באר הפרשה - פרשת בראשית

מצינו סגולת המצווה לבני חיי ומוזני. בני - כפי שהבטיח האר"י הקדוש ז"ע (ספר 'סגולות ישראל' ערך בנים בשם ספר 'משפט צדק') שהרוצה לזכות בבנים יזהר ויזהיר אחרים על 'תוספת שבת' הן בערב שב"ק והן במוצאי מנוחה ויזכה לזרע של קיימא לט.

חיי - כתב ה'פרי מגדים' (סוף סי' רנו) 'המוסיף מחול על הקודש מוסיפין לו חיים'.
הוסיף הרה"ק ה'אמרי אמת' ז"ע לאמר, שהמדקדק ב'תוספת שבת' הרי הוא ניצול מד' מיתות

שמעתי מאבי הרה"ק ה'אמרי אמת' ז"ע ש'תוספת שבת' היא סגולה גדולה להיוושע בכל העניינים, ע"כ איעצה, אתה ובני ביתך קבלו עליכם להקדים ולהוסיף בכל שבוע מחול על הקודש [ותאמרו אז תהלים] ותראו פלאות. העיד האיש שלא עברו ימים מועטים ובנו חזר אל ביתו ושב אל אמונתו כבראשונה.

מעשה בבחור מבוגר - 'זקן מופלג' מתושבי ארה"ב שהפליג ללמוד באחת הישיבות הקדושות שבארץ הקודש. פעם אחת בשובו מחו"ל לארה"ק נמלך בדעתו לעבור דרך לונדון הבירה ושם יפקוד ביום שישי את ציונו של הרה"ק רבי שלום משאץ ז"ע ויעתיר בדבר ישועה ורחמים שכבר יבוא עתו וזמנו לבנות את ביתו בישראל [כנודע אשר הבטיח הרה"ק שמי שיעלה על קברו ביום ו' ויקבל עליו קבלה טובה בוודאי תבוא ישועתו - אך בתנאי חמור שעליו לקיים קבלתו בכל תוקף], וכך עשה, השתטח על הציון הקדוש ובאותה שעה קיבל על עצמו להוסיף 'תוספת שבת' עוד חצי שעה על זמן הדלקת הנרות.

משם מיהר לדרכו לארה"ק, ואכן, עוד באותו יום שישי כבר נחו רגליו על אדמת קודש בהגיעו בשלום למחוז חפצו, מיד סידר את חפציו ומטלטליו אשר הביא עמו שהרי מהיום עליו להקדים לקבל שבת... בהגיע הזמן שקיבל על עצמו להוסיף על השבת נטל את ה'בעקטיטע' שלו מתוך החבילה, והנה כולה נצבעה בצבע לבן ממשחת שיניים ששכנה לצידה בין החפצים, עד שבזיון נורא היה ללבוש אותה, אבל, הרי אצלו כבר 'שבת', ובגבורה התגבר בעוז לשמור על קבלתו ולא ניקה את הבגד כלל, מכיוון שלא היה יכול להלך בו ביני אינשי על כן 'לבש שחורים' שנהפכו ללבנים והלך למקום שאין מכירים אותו, בבית הכנסת שב'מושב זקנים' הסמוך. וכמעשהו בלילה כך גם בצפרא דשבתא וכן במנחה, בצאת השבת שאלו אחד הזקנים השוכנים שם אפשר הבגד המלוכלך שעליו וסיפר לו כל אשר קרהו. תשובתו ותמימותו מצאו חן בעיני הזקן שהלך מיד לפעול בעדו, וביום השלישי הבעל"ט בא הבחור הלז בקשרי שידוכין ונעשה נכדו של אותו זקן.

לט. כך כתב בספר 'רחמי האב' (ערך שבת) וז"ל, וצריך ליזהר מאד להיות מ'שומרי' שבת, פירוש שצריך להמתין על השבת לא שיהא השבת ממתין עליו (כשהוא מאחר לקראתה) וזריזין מקדימין, וביותר צריך לזרז בעלי החנויות לסגור החנות מבעוד יום, כי סמוך לשבת הבע"ד מתגבר ומביא להם קונים, והרבה באים לקנות צרכי מצוה נרות לכבוד שבת, אל תאבו ולא תשמעו להם, כי הם שלוחי ה'בעל דבר'. ושמעתי מעשה נפלא מהגביר ר' איסרל שהי' לו חנות גדול ויקר בכל מיני משי והי' מנהגו כאשר הגיע חצי היום בע"ש מיד סגר החנות. פ"א נתקנא בו הס"מ ובא לנסותו והתלבש בדמות שר גדול ולקח הרבה סחורות יקרים ועשה השוואה על כל א', ועדיין לא מדד כמה אמות יש בכל אחד, ובתוך כך הגיע חצי היום והלך הגביר לסגור החנות כמנהגו והשר התחנן לו שיתן לו הסחורה ולא רצה, והפסיד מעות הרבה, וכבדוהו מן השמים עבור זה בנן קדוש רבינו הרמ"א מאורן של ישראל, עכ"ל.

ואף ל'חתנין רבנן' יזכה בזכות 'תוספת שבת' כפי שסיפר הגה"ח רא"ז מרגליות זצ"ל בשם הרב מבארנוב ז"ע - דבר המעשה היאך זכו בני המשפחה ליקח את הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב כחתן לבתם (שהיתה אלמנה), וכך גילה הרה"ק מרימנוב בעצמו שבעודו נער משמש את החייט נשלח פעמים הרבה לבית חמיו להחזיר להם בגדים מבית החייט, והיה רואה שבערב שבת מחצות הבית כבר מוכן לשבת קודש בשולחן ערוך ומיטה מוצעת, וראש הבית יושב אצל השולחן ומעביר את הסדרא שנים מקרא ואחד תרגום, והיו מרגישים בחלל הבית 'קדושת שבת', ובצאתו מהבית היה נושא תפילה אל ה' שיזכהו לבית כזה אשר מרגישים בו קדושת שבת מחצות היום של ערב שבת, ואכן, שמע אלוקים לקול תפילתו, ולבסוף נשא את בתם לאשה.

מ. בעניין זה סיפר הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל מאי דהוה עם זקיני הגה"ק הרידב"ז ז"ע [שבסוף ימיו היה רבה של צפת], שבעת שכיהן כרבה של העיר סלוצק המעטירה, חלה מאד ושכב על ערש דווי, באחד הימים נרדם הרב וירא בחלומו שחברי בי"ד של מעלה יושבים ודנים אותו, והנה עומדים הם לפסוק שעליו להסתלק מן העולם, בראותו כן, החל הרידב"ז להתחנן על נפשו שישאירוהו בהאי עלמא כי עומד הוא באמצע כתיבת ביאורו

וממהרים לבוא אל יום השבת קודש בקבלת 'תוספת שבת', מכפרים אנו על אותו החטא (הקדמה תחת הקדמה), וממילא פטורים אנו מעונש המיתה הנגזר בנינו.

מזוני - הרה"ק הר"ן מלעכאוויטש זי"ע (הובא בדברי שמואל' ליקוטים אות ו) אמר על הפסוק (להלן מט ב) 'מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך', שהנה

בי"ד ומכריתות, וכל כך למה, דכל עניין המיתה בא בעמיו של חטאו של אדם הראשון שאכל מעץ הרעת שאסר עליו הקדוש ברוך לאכלו, וב'אור החיים' הק' (בפרשתן א כט בשם בר"ר כא ז) כתב שכל האיסור היה רק ל'יום השישי', ואילו היה ממתין באכילתו עד כניסת השבת קודש מאז כבר היה מותר לו לאכלו אלא שהוא הקדים המאוחר. ואם כן בעת אשר אנו מקדימין

על הירושלמי, ובאם יעלוהו לשמי רום לא יצא החיבור לאור עולם, אך מן השמים ענהו, שיבוא אחר וישלים את החיבור, הוסיף הרידב"ז לומר שהוא עומד לימין הרבה אלמנות ויתומים לפרנסם ולספק להם את כל צרכיהם, ומי יתן להם אכלם אחר שהוא יסתלק מן העולם, ענו לו, בוא יבואו שני 'בעלי חסד' תחתיו והם יעזרו לאלמנות. עד שעמד הרידב"ז ואמר הרי מ'ליל שישי' כבר פרושה המפה על שולחני לכבוד שבת קודש, ואני וביתי מקבלים את השבת בעוד היום גדול בתוספת הראויה לשמה, כשמוע כן הדיינים בבית דין של מעלה, פסקו, שבזכות זה ישאר בעולם הזה עוד שנים רבות, ואכן זכה לסיים את חיבורו על הירושלמי ואף לעלות לארץ הקודש ולכהן כרבה של צפת.

סיפר הגאון רבי שמחה קפלן זצ"ל (רבה של צפת), שבימי חורפו גלה למקום תורה ולמד בישיבה ד'מיר', וכנודע שבאותם הימים היו תלמידי הישיבה מתאכסנים בבתיהם של דרי העיירה, ל'בעלי האכסניה' שלו היה אך ורק 'בן יחיד' שנולד להם אחר שנים רבות מנישואיהם, באחד מערבי השבתות בבוקרו של יום ראיתי שבעל הבית מכין עצמו לצאת לדרך אל היריד, ו'בעלת הבית' עומדת ומזהירתו שוב ושוב - 'זכור נא' ערב שבת היום, חזור הנה בשעה מוקדמת בעוד היום גדול, בעת חזרי מהישיבה ראיתי שבעלת הבית נסערת והיא עומדת ליד החלון וממתינה בכליון עיניים על בעלה שיחזור לביתו, ולתמיהתי כי רבה 'בשל מה הרעש הגדול' הרי שעות רבות יש עד כניסת השבת, פתחה האשה וסיפרה, שבנם יחידם נולד להם שנים רבות אחר נישואיהם, לאחר זמן מה נתגלה שלרך הנולד יש מום בלבו וספק רב האם אפשר לרפאותו, באותה העת דרנו ב'קראקא' ופנינו לרופא הגדול ביותר בקראקא שיבדוק את בננו, כראותו את הנער המליץ לנו ליסע מיד לוויילנא הרחוקה, כי שם יש רופא 'יחיד מומחה' ברפואת הלב, מיד החשנו פעמינו לאותו רופא אך גם הוא אמר שאין לו כל דרך לרפאות את הילד, ואף אם יתן לו איזו רפואה לא יועיל כי אם להאריך ימיו בעוד ב' ירחים, בצר להם נסעו ההורים אל הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע ויספרו לו על הילד ועל מחלתו, נאנח ה'חפץ חיים' ואמר להם, וכי 'מחיה מתים' אנכי כי באתם אלי, אך נכדו של ה'חפץ חיים' שעמד לצדו נזדעק אליו באמרו, הלא בן יחיד הוא להם שנולד אחר שנים רבות, וכי אפשר לשלחם ריקם, נענה אליהם ה'חפץ חיים' ואמר - קבלו עליכם כחק ולא יעבור להקדים לקבל את השבת בעוד היום גדול, ותראו ישועות גדולות. ויענו יחדיו 'נעשה ונשמע', ואכן כעבור רגעים אחדים נעשה ה'נס' הגדול וכבר ראו שינוי לטובה במצב התינוק, עד שבהגיעם אל ביתם הבריא לגמרי. וילכו לבית הרופא ד'קראקא' להראותו את דבר הנס אשר פעל עבורם ה'חפץ חיים' ב'קבלה' על תוספת שבת, מיד הוציא להם מעות מכיסו ואמר להם הא לכם 'הוצאות הדרך' סעו נא לוויילנא' להראות את התינוק ל'רופא המומחה' שהייתם אצלו - שיראה את נפלאותיו ית'. אך כאשר ראה הרופא מוויילנא את התינוק זעק ואמר, אין זה התינוק שהיה אצלי כי המום היה חשוך כל מרפא, אך הם אמרו לו הרי זה בננו היחיד וסיפרו לו את דבר היותם אצל ה'חפץ חיים', אמר להם תדעו שה'חפץ חיים' פעל 'יש מאין'. וסיימה בעלת הבית ואמרה, המבין אתה מדוע לא אמצא מרגוע עד שאראה את בעל הבית יושב בבית ומקבל פני שבת בזמן מוקדם (הגר"ש קפלן סיפר עובדא זאת כשבועיים לפני פטירתו).

וכבר אמר הגר"ז סורוצקין זצ"ל ('הדעה והדיבור' רפד-רפה) על נוסח התפילה במוסף דשבת 'טועמיה חיים זכו', כי כאשר אנו מגישים לאורח מיני מאכל - במה נדע אם הם ערבים לחיכו, אם יבקש מבעה"ב הב לי עוד ממאכל זה. אף גבי שבת כן, בזה גופא שהוא מוסיף על השבת מלפניה ולאחריה הרי הוא כמוסר מודעה שמצא טעם טוב וערב בשבת, וע"כ יבוא על שכרו משלם. ומהו שכרו 'חיים זכו' - חיים נצחיים לעתיד לבוא ליום שכולו שבת, ונמצא ששכרו על השבת (בעוה"ז) הוא שבת.

באר הפרשה - פרשת בראשית

הק' זי"ע (בסוף התולדות, הובא בבעש"ט עה"ת בראשית אות עט) וז"ל, בש"ס (כתובות קג:) חשיב דברים שהעושה אותן ניצול מחיבוט הקבר וחד מהם אם מת בערב שבת, והקשה 'מורי' הא כוונת הש"ס להשמיענו איך לעשות תקנה להינצל מחיבוט הקבר, משא"כ בזה שימות בערב שבת אין בידו לעשות. וביאר (הבעש"ט), שהוא מוסר גדול, שימות בערב שבת ר"ל לפנות את עצמו מכל עסקי עולם הזה כאילו מת כדי לעשות הבנה לשבת^מ, ובוה ניצול מחיבוט הקבר, וישמע חכם ויוסף לקח. עכ"ל.

עצם יום השבת קודש הוא כולו רוחני ואינו משפיע השפעות גשמיות, אך העצה ליכות לרוב טובה וברכה בהאי עלמא היא לקיים 'תוספת שבת'^מ, ומרומז בפסוק הנ"ל כי האותיות שאחר אותיות א'ש'ר' הם ש'ב'ת' [אחר א'-ב, אחר ש'-ת, ואחר ר'-ש], וזהו אומרו מאשר - שהם האותיות הקודמות לשבת ומרמז על השעות שקודמות ליום השבת, מהן נעשה שמנה לחמו יוכה לפרנסה מרובה ויטריפהו הבורא לחם חוקן בריווח ובכבוד^מ, אך זהו היינו יום השבת עצמו יתן מעדני מלך - מעדנים רוחניים הנשפעים ביום קדוש זה בלי שיעור וגבול.

שערי שמים פתח ואוצרך הטוב לנו תפתח^מ, וישפע עלינו ממרום שפע רב, רפואות^מ וישועות.

לאחר חיי יעמוד לו הדבר ליכות, כמו שכתב התולדות יעקב יוסף זי"ע בשם מרן הבעש"ט

מא. כתב ב'שם אליעזר' (דרושים לשבת אות ד') להרה"ק מביקסאד זי"ע לבאר את 'כפל הדברים' שבלשון הפסוק (ויקרא כד ה) 'ביום השבת ביום השבת יערכנו', שכוונת הכתוב לומר ביום - כשעדיין הוא עומד ביום השישי יענה ויאמר השבת - כבר הגיע זמן שבת, ומזדרז עד מאד לקבל השבת מבעוד יום, וגם 'ביום השבת' השני מדבר בענין זה - שביום השבת עצמו בבוא זמן 'צאת השבת' יענה ויאמר - השבת, עדיין השבת עמנו ואינו ממחר לצאת מן השבת, הרי יערכנו - מזה ראייה שהוא מעריך ומחשיב עד מאד את יום השבת קודש, לזה תחזור גם השבת לקיים בו יערכנו - כלומר, שהשבת תעריך ותחשיב אותו להשפיע עליו שפע רוב פרנסה וכל משאלותיו כשר וגדול, שהרי מבית המלוכה מפרנסים את השר יותר מחייל פשוט.

מב. אמר הרה"ק רמ"מ מרימנוב זי"ע (עטרת מנחם בשם הגאון מפלונסק) על דברי חז"ל (שבת קיח.) 'עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות', שהאדם העושה שבתו בעת שעדיין חול, בהוסיפו מחול על הקודש, נפתחין לו שערי פרנסה ושוב לא יצטרך לבריות.

וכפי שאמר הרה"ק מלעכוויטש זי"ע (מובא בספר תורת אבות), 'לו היו הבעלי בתים שומעים לי, היו נוהגין בביתם תוספת שבת כראוי, וממילא לא ידעו הפסד ומחסור בכל ימות השבוע'.

וכך כתב בספר 'תולעת יעקב' (סוד השבת אות ו) שהמוסיף מחול על הקודש הרי הוא מרחיב בזה את גבולות הקדושה, וממילא ינהגו בו מן השמים במידה כנגד מידה וירחיבו לו את כל הצטרכויותיו בריווח, ועליו הכתוב אומר (תהלים קיט מה) 'ואתהלכה ברחבה'.

ואמר הרה"ק מווארקא (הובא בשש"ק ח"א אות תכח) שאמרו בזה"ק על הפסוק 'וקראת לשבת עונג' דקאי על תוספת שבת. ולכאורה צריך ביאור מה ענין תוספת שבת לפסוק זה, אלא משום שנאמר לשון קריאה, ואין אדם 'קורא' למי שעומד בסמוך אליו, אלא להעומד במופלג ממנו, כמו כן, לא יקבל האדם את השבת כשהיא קרובה וכבר נטו צללי ערב לבוא, אלא 'וקראת לשבת' בעוד היום גדול כשהיא מופלגת מאתו.

מג. בדרך צחות ייאמר כי הנה השבת היא 'מעין עולם הבא', והנה, זה ברור לכל שאי אפשר להגיע לעולם הבא אם לא ש'נפרד' מקודם מעולם הזה, עד"ז ייאמר לענין השבת, אי אפשר לאדם לזכות ולהרגיש מעין עולם הבא אם לא יעזוב את כל עסקי עולם הזה.

מד. הרה"ק הרשב"ב מליובאוויטש זי"ע מביא משם זקנו הרה"ק ה'צמח צדק' זי"ע כי בשבת זו שורה כביכול שמחה גדולה בשמים ממעל, כדוגמת האב השש ושמה בשעה שהוא מוליך את בנו לראשונה לבית תלמודו. כך נמי בראשית שנה, אבינו שבשמים שש ושמה בראותו את בניו אהוביו מתחילים את התורה מ'בראשית', וממילא בידינו לפעול בו גדולות ונצורות...

הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע היה אומר, הנה סגולה ידועה היא לפתוח את ארון הקודש ולהוציא את הס"ת ל'קריאת התורה', ואותה שעה היא שעת רחמים ועת רצון, והנה כתב הרא"ש (הל' ס"ת סי' א) שבימינו קיום מצות כתיבת ספר

באר הפרשה - פרשת בראשית

ז

תורה הוא בכתיבת חומשים ומשנה וגמרא ומפרשיה 'כי מצות כתיבת ס"ת הוא ללמוד בה וכו' וע"י הגמרא והפירושים ידע פירוש המצוות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שהאדם מצווה לכותבם' (עיי' שו"ע יו"ד סי' ע"ר ס"ב ובנו"כ), ולפי זה נמצא כי 'פתיחת הארון להוציא ספר תורה' היינו בשעה שאדם מוציא את הגמרא (ושאר ספרי קודש) מארון הספרים כדי ללמוד בה... ואין לך עת רצון גדולה מזו, ועל אחת כמה וכמה ש'פתיחת' התורה בבראשית, ובכלל זה פתיחת הזמן בהיכלי הישיבות הק' והכוללים היא 'רעוא דרעוין'... כי אין סגולה כתורה.

מה. וכמו שאמרו צדיקים (הרה"ק ר"ז מסטריקוב זי"ע, וכן הובא בשש"ק שבתות), כי תיבת 'ברא' מתפרשת בג' אופנים. א. הוא מלשון בריאות, וכלומר, ראשית דבר – שיהיו כל בני ישראל בריאים ושלימים בגופם נפשם ומאדם. ב. מלשון 'בר', כלומר שנזכה לבנים, והם ילכו בדרכי תורה ויראת שמים. ג. מלשון 'בר' ותבן – פרנסה בהרחבה ושפע רב.